

Gråspett *Picus canus*

Global utbredelse

Gråspetten har en transpalearktisk/orientalsk utbredelse, som strekker seg fra Vest-Europa og Fennoskandia gjennom Sibir og østover til Stillehavskysten, samt Himalayas fjelltrakter. Av de totalt 15-16 underartene hører de fleste hjemme i Øst-Asia. Den antas å ha felles stamform med grønnspetten, som den likner både i atferd og levevis. I Europa, hvor nominatformen finnes, varierer gråspetten lite geografisk. Arten mangler på De britiske øyer, men er trolig i ferd med å spre seg vestover i Europa (Sharrock 1977).

Norsk utbredelse og habitatvalg

Gråspetten er påvist hekkende nord til Fauske (Fagerli m.fl. 1987), men få hekkefunn er gjort nord for Trondheimsfjorden. Den har tyngdepunktet langs vestkysten, der den i kystfuruskoger er blant de mest tallrike hakkespetteene (Stenberg & Hogstad 1992). Også i Buskerud og Oppland er den relativt jevnt utbredt, men sjeldnere i sørøstlige låglandsstrøk (Hågvær 1991a), selv om arten har ekspandert her (sammenlign med Haftorn (1971)). Fordi gråspetten er svært stillferdig i hekketida, er utbredelsen kjent bare i grove trekk.

I likhet med grønnspetten søker den gjerne næring på bakken, men er trolig bedre tilpasset levevis i trær enn denne. Vinterstid går den over fra jordlevende maur til vedlevende insekter, og er da knyttet til gammel skog med døde trær (Rolstad m.fl. 1993). På denne årstid kan den følge svartspetten og søke næring i dens uthakk i trærne (Strand 1992). Gråspetten er mer allsidig i kosten og har følgelig et bredere habitatvalg enn grønnspetten, men behøver mer skog innenfor hekkeområdet enn denne (Spitznagel 1990). Gråspetten inngår i både løv- og furuskog og hekker ofte helt opp mot tregrensa. I lysåpne skoger med god tilgang på maur — som er hovednæringen — trives den best. Derfor har den ofte reirplass i skogkanter og på små hogstflater. Selv om den kan ha fordel av en forsiktig avvirkning (Spitznagel 1990), krever den bestander med gammelskog og store løvtrær innenfor leveområdet (Strand 1992).

Bestandsstørrelse og bestandutvikling

Gråspetten er klassifisert som truet art i Norge, men lite er kjent om bestandens status eller utvikling. Trusselfaktorer er vanskelige å vurdere pga. mangelfulle kunnskaper om artens biologi, men omfattende avvirkning ved hogst av gamle løvtrær, spesielt osp, er negativt. Haftorn (1971) omtaler betydelig nedgang allerede i forrige århundre i Sør-Trøndelag. Trolig har arten alltid opptrådt spredt og fåtallig, uten at årsaken er tilstrekkelig kjent (Hågvær 1991b). I Sverige er den blant de sjeldneste hakkespetteene, med en bestand på 100-200 par (Strand 1992). En undersøkelse fra Møre og Romsdal viste at avstanden mellom reirene var større enn hos andre hakkespetter, hele 5 km (Stenberg & Hogstad 1992). Carlsson m.fl. (1988) antyder en hekkebestand på ca. 200 par i Rogaland. At den kan trenge bort fra hekkeplassene av de større

artene grønnspett og svartspett, er antydning som forklaring på artens spredte forekomst (Ahlen 1977, Haila & Järvinen 1977). Gråspettbestanden veksler ofte i antall, og økte trolig i deler av Fennoskandia på 1970-tallet pga. milde vintre (Aulén 1984, Cramp 1985).

Hekkebiologi

Gråspetten hekker ofte i gamle reirhull (Conrads & Herrmann 1963), og tar unntaksvis til takke med en stærkasse (Haftorn 1971). Størvekste, litt svekkede osper er velegnet, men også mindre stubber kan gjøre nytten. Stæren kan fordrive den og okkupere reirhullet (Creutz 1975). Betydningen av konkurranse med grønnspett er ikke klarlagt, men artene kan hekke bare 50 m fra hverandre (Cramp 1985). At det forekommer hybridisering mellom dem (Ruge 1966), tyder på nært slektskap. Gråspettungenes hovednæring er maur, som foreldrene gulper opp porsjonsvis fra kjertelmagen, etter utflukter på opp til 1 km fra reiret. De 5-8 eggene legges i siste halvdel av mai, og ungene er flygedyktige i månedskiftet juni/juli.

Trekkforhold

Normalt trekker ikke gråspetten langt fra hekkeplassen, men de nordlige bestandene foretar sesongmessige forflytninger. Om vinteren søker fuglene inn til bebyggelse og oppsøker gjerne fuglebrett. De kan til og med opptre i snaue skjærgården på leting etter krepsdyr og fluer i fjæra (Collett 1921). Trekket kan ha sammenheng med fuglens problemer med å lokalisere maurtuer under snøen (Virkonnen 1977). I enkelte år viser den svak tendens til invasjonatferd.

Ingvar Stenberg

Gråspett *Picus canus*

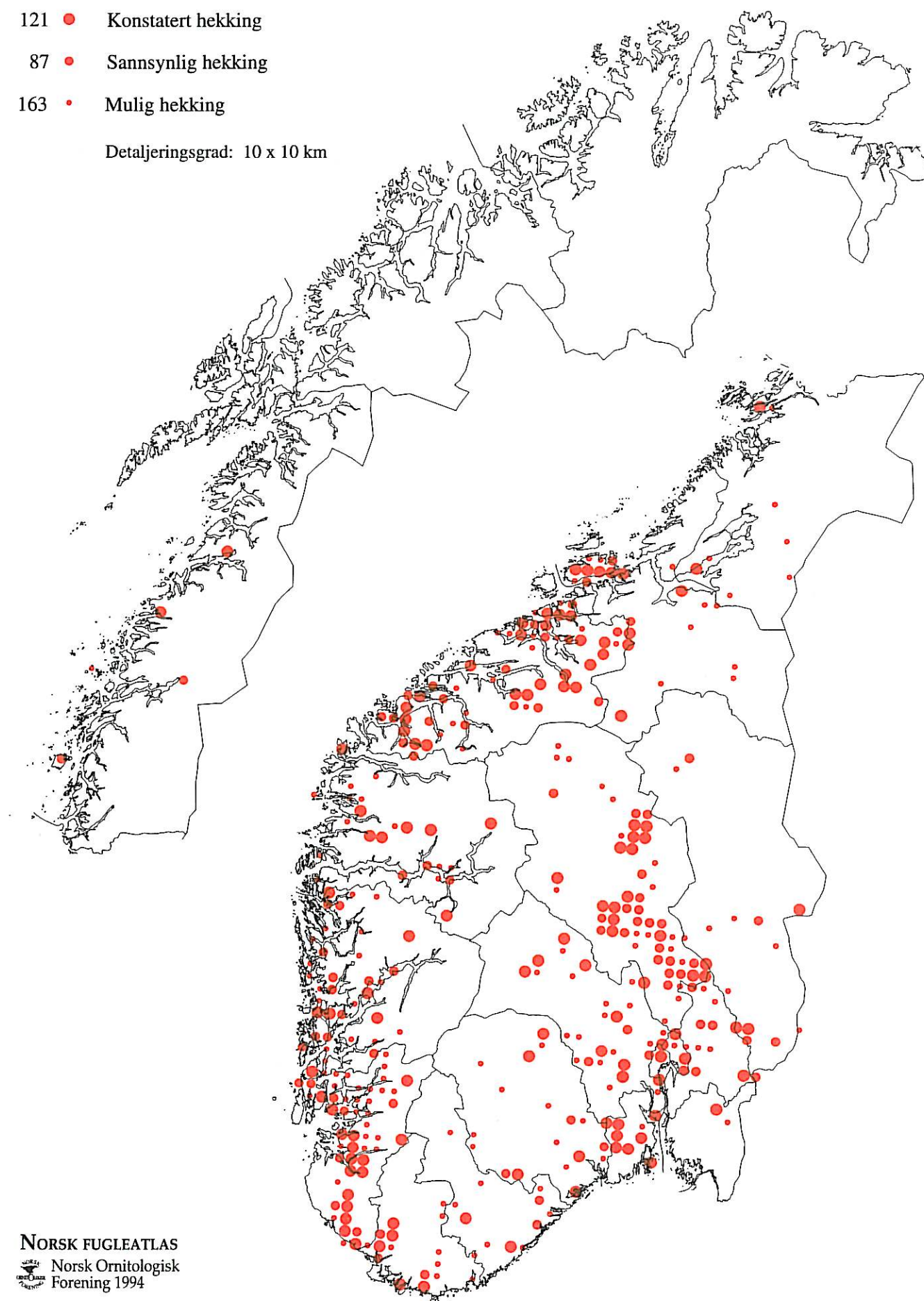

121 ● Konstatert hekking

87 ● Sannsynlig hekking

163 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

NORSK FUGLEATLAS
 Norsk Ornitologisk
Forening 1994

